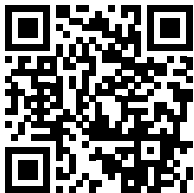

Encyklopedie

(krátká verze hesel jako příloha metodiky *Andre miri cipa* / *V mojí kůži* – Materiál pro využití digitální hry).

Dlouhou verzi hesel s odkazy na rozšiřující materiály (odborné texty, videa atd.) najdete na: <https://andremiricipa.ffa.vutbr.cz/faq>

Autorky: Mgr. Kateřina Čanigová, Ph.D., Irena Kašparová, M.A., Ph.D.

Kapitola 1. Robin

Diskriminace, identita, latentní rasismus, předsudky, přihlížení bezpráví, romské jídlo, romské Vánoce, romština, segregace, stalking, stereotyp, šikana.

Diskriminace

Aneta říká: „V psychologii jsme probírali poruchy osobnosti a byla tam kategorie o tom, jaké přisuzujeme člověku vlastnosti, které předpokládáme u většiny členů dané skupiny, například typický Rus, typický ci*án¹. Na to se jedna spolužačka ozvala: ‚No ti ci*áni se neumí chovat.‘ Že prý byla jednou venku a že tam řvali a tak. Z toho jsem měla nervy, ale zároveň to pro mě bylo smutný, jak to může někdo říct, jak může být člověk tak bezcitný, a ještě k tomu proč teda studuje zdravotní školu?“ Diskriminuje ten, kdo se chová k někomu nespravedlivě jen kvůli tomu, že patří do jiné skupiny. Zákon to zakazuje. Realita to ignoruje.

Identita

Romská identita znamená pocít, že člověk patří k romské komunitě, sdílí s ní určitou kulturu, historii a zkušenosti, a zároveň si uvědomuje, jak Romové a Romky někdy vnímá okolní společnost. Každý Rom nebo Romka ji může prožívat jinak podle prostředí, rodiny nebo vlastních zkušeností.

„Být Romem znamená mít v srdci celý svět, a přesto v něm hledat místo, kam patříš.“ „Být Romem vůbec není lehká věc. Moje maminka vždycky říkala: ‚Jen co otevřeš oči, máš nálepku ci*ána,‘ což mezi gadži není moc oblíbená nálepka.“

Latentní rasismus

Pavel: „U nás ve škole jsme tři Romové. Ze začátku jsem měl takovej, ne že strach, ale spíš mě zajímalo, jak na mě budou reagovat. Ze začátku si mysleli, že jsem z ciziny, a pak když se to dozvěděli, tak jsem jako slyšel nějaký vtípky nebo narážky, ale já tady tyhle narážky a vtípy... to je podle mě věc, kterou se člověk sám popisuje, že je vlastně blb, protože vysmívat se a neznat toho člověka, to ukáže, že ten člověk není tak chytrej jak si o sobě myslí.“ Latentní rasismus je skrytý rasismus. Často si ho ani neuvědomujeme, a přesto ubližuje. Začíná třeba větou: Nemám nic proti Romům, ale...

¹ Příslušníky a příslušnice romského etnika označujeme neutrálním výrazem Rom, Romka. V autentických výpovědích participujících osob se však mohou objevit také označení ci*án, ci*áni, která mají ryze pejorativní význam. Jde tedy o hanlivé pojmenování určité skupiny, ne o název etnika (proto psáno s malým písmenem).

Předsudky	Robin: „Řekl bych to tak. Tím, že jsem Rom, tak když vstoupím do české majority, tak se hodně setkávám s tím, že mě začnou odsuzovat za moji barvu, začnou mluvit nějaký narážky, začnou mluvit nějaký vtípy, začnou se vlastně i trochu oddalovat ode mě. To je asi ten jejich strach, že mě soudí za to, jak vypadám, ale nesoudí mě za to, jaký jsem.“ Mám předsudky, když si myslím dopředu o někom něco špatného a ani ho neznám. Předsudky nejčastěji vychází ze strachu z neznámého.
Přihlížení bezpráví	Pavel: „Rozvínul bych to tak, že nás hází do jednoho pytle, protože si každý vybaví pod slovem <i>ci*án</i> , že krademe, jsme špinavý. Zažil jsem situaci, kdy jsem chtěl pomoci paní s taškou a tu ji vzala a utekla, jako bych ji chtěl zabít, takže asi tak.“ Přihlížím bezpráví, když vidím, že se děje něco špatného, a nic neudělám. Agresor ale často přestane, když ztratí publikum.
Romské jídlo	Tradiční romská kuchyně byla formována kočovným způsobem života, proto v ní převažují jednoduchá, snadno připravitelná jídla z dostupných surovin. Příprava jídla zároveň posiluje rodinné vazby a předává silné romské hodnoty jako loajalitu a skromnost. V současnosti mnoho Romů a Romek kombinuje tradiční romské recepty s českou kuchyní, přičemž mladší generace stále častěji sahá po fast foodu, steaku nebo vietnamské kuchyni. „Jídlo, které připravujeme společně, není jen pokrmem pro tělo, je to pouto, které drží rodinu pohromadě.“ „Můj manžel je kuchař, takže my máme doma takovou česko-romskou kuchyni. Já spíš vařím ty romský jídla a manžel ty český, rád experimentujeme.“
Romské Vánoce	Romské Vánoce (Karačoňa) jsou svátkem rodiny, odpuštění a vzpomínání. Patří k nim dva důležité zvyky – usmíření, při kterém si lidé odpouštějí křivdy, a vzpomínka na zemřelé, pro které se nechává volná židle a talíř u stolu nebo jídlo na okně. „Karačoňa není jen svátek kdy Deloro nosí dárky, je to chvíle, kdy se rodina stane znovu celou.“ „Jednou za rok se sejde celá rodina. Každý se usmívá, povídá si a užívá si atmosféry. U stolu sedí celá rodina – rodiče, děti a prarodiče. Potom se rozbalují dárky, povídá se, tancuje se a popřejí si šťastné a veselé Vánoce.“
Romština	Adriana říká: „Já, když jsem doma nebo u babičky, tak mluvíme pořád romsky, ale mluvit česky pro mě taky není nějaký problém, ale nejde mi to vždycky úplně spisovně. Ve škole se snažím, ale někdy mi něco prostě uletí a řeknu to normálně, romsky, a už se tam tomu ani nikdo nediví, berou to.“ Romština je světový jazyk, který má původ v indickém sanskrtu. Různými dialekty romštiny dnes hovoří asi 15 milionů lidí.
Segregace	Ella má následující zkušenost: „Znám to od první třídy, kdy jsem se nesměla kamarádit s kamarády a nesměla jsem chodit k nim domů právě proto, že jsem byla Romka. Byla jsem ve třídě jediná Romka. Měla jsem jenom jednu kamarádku, kam jsem mohla, protože její tatínek byl Řek, tak mu to nevadilo. Člověk si myslí, že už jsme jako obrněný vůči těmto lidem, ale vůbec to tak není a vždycky vás to zraní a nevím, co mám na to říct. Je to hrozně smutný, že vlastně jsou lidi takový, jaký jsou, a že odsuzují člověka podle jeho etnicity.“ Segregace je záměrné oddělování jedněch od druhých kvůli příslušnosti k nějaké skupině – například kvůli náboženství nebo barvě pleti. Myslíš, že to patří jen do učebnic dějepisu? 12 000 romských dětí by nesouhlasilo.
Stalking	Eliška zažila následující situaci: „... já jsem tady jednou byla v parku a sedla jsem si na lavičku a byl vzadu nějaký pán. A já jsem prostě věděla, že on za mnou půjde a že něco po mně bude chtít. A já jsem si sedla a on za mnou přišel. A já jsem se ho lekla, protože od té doby mám fakt strach. A on byl jakože: ‚Já ti nic neudělám, já jen jestli nemáš cigaretu.‘ No ale já už jsem měla v sobě vsugerovaný, že mi jde něco udělat. Pak když venku za mnou stojí chlap, tak chodím rychleji. A taky se mi stalo, že mi pán řekl, že se nemusím bát, jako že mi nic neudělá. Ale já jsem se i tak bála.“ Stalking je dlouhodobé záměrné nepříjemné sledování a obtěžování. V Česku je to trestný čin – pachatel může dostat až tři roky vězení.

Stereotyp	Stereotypy redukuji člověka na skupinu, které patří, Romové tuto redukci pocíťují po staletí. Jsou zobrazováni jako ti, kdo nechtějí patřit, přestože jim Evropa sama odpírá právo patřit, a jsou pojmenováváni slovem, které si nikdy ne zvolili. <i>„Říkají nám, že mezi vás nepatříme, a přitom jsme tu celá staletí.“</i> <i>„Všichni nás hází do jednoho pytle, protože si každý vybaví pod slovem ci*án, že krademe, jsme špinavý. Zažil jsem situaci, kdy jsem chtěl pomoci paní s taškou a ta ji vzala a utekla, jako bych ji chtěl zabít.“</i>
Šikana	Šikana je opakované ubližování slabšímu, který se nedovede bránit. Česko má podle statistik jeden z nejvyšších výskytů šikany na základních školách v Evropě.

Kapitola 2. Vanessa

Aktivismus, anticikanismus, gender, historie Romů, hudba, legenda o romském zrcadle, Mezinárodní den Romů, mýty a pohádky Romů, násilí v online prostoru, násilí vůči Romům a role veřejných institucí, oblékání a oděv, pozitivní rasismus / afirmativní akce, radost, Romové na vesnici, Romové ve městě, strach, volný čas – zábava, vztah mezi generacemi.

Aktivismus	Romský aktivismus má více podob. V politické rovině EU podporuje začlenění Romů a zároveň vzniká skupina vzdělaných Romů, kteří na univerzitách a v umění bojují proti předsudkům a po roce 1989 se stále více propojují s aktivisty i organizacemi doma i v zahraničí. V oblasti přímé akce a demonstrací je ale romský hlas v Česku slyšet málokdy – organizátoři čelí zastrašování ze strany policie, brzdí je i někteří Romové, hájící své vztahy s městem, nedůvěra části majority a rezignace samotných Romů, kteří z minulé zkušenosti nevěří, že protest něco změní. To popisuje i Pavel: <i>„Kdybychom se domluvili, můžeme něco podniknout, vybudovat a spojit se všichni dohromady. Myslím, že bychom byli schopni něco udělat a změnit... ale jde to, až když se něco stane, ne v normálních věcech.“</i>
Anticikanismus	Anticikanismus, tedy diskriminace Romů, je forma jednání jednotlivců i institucí, která vede k marginalizaci, vyloučení a devalvací romské kultury a může vyústit až ve fyzické násilí či nenávislné projevy vůči Romům. Jde o široce společensky i politicky přijímaný jev, který Romům brání v přístupu k rovným právům a příležitostem. Mezi jeho konkrétní projevy patří například popírání romské genocidy, násilí na romských komunitách, udržování předsudečných stereotypů, obviňování Romů ze společenských problémů, segregace ve školství či šíření nenávisli na internetu. Jak ukazuje i osobní zkušenost jedné z dotazovaných osob, mnoho Romů vnímá tuto nenávisť jako hluboce zakořeněnou a téměř neměnnou součást společnosti. Považují proto za klíčové, aby byla regulována právem a tresty, které lidem brání v beztrestném jednání vůči druhým. Jana to shrnuje touto větou: <i>„Myslím si, že nás budou pořád Češi nenávidět, to tak prostě vždy bylo, je a bude.“</i>
Gender	Daniela se nad tématem genderu zamyslela následovně: <i>„Já jsem třeba vždycky měla pocit, že jako ženy a holky, že se po nás tak jako chce, abychom byly pořád upravené a... A nevím, byly... Seděly nějak a vypadaly hezky. A já jsem měla třeba hlavně v pubertě rebelský období, kdy jsem dělala přesnej opak všeho a byla jsem jakoby našťvaná, že se to po mně chce...“</i> Slovo gender pochází z angličtiny a označuje to, jak se člověk sám vnímá a jak se prezentuje ve společnosti – zda jako muž, žena nebo jinak.

Historie Romů	Zatímco romské děti se ve škole běžně učí o českých dějinách, jejich neromští spolužáci se o historii Romů dosud dozvídají jen málo, mimo jiné proto, že Romové své zkušenosti a moudrost po staletí předávali výhradně ústně – prostřednictvím písní, pohádek a pověstí – a psanou literaturu nevytvářeli. Historici jsou proto při zkoumání romských dějin odkázáni téměř výhradně na neromské písemné prameny, které se o Romech zmiňovaly hlavně tehdy, když udělali něco, co se většinové společnosti nelíbilo, čímž vznikl jednostranný a negativní obraz. Právě proto je pro pochopení romské minulosti nenahraditelná ústní lidová slovesnost, jediný pramen, který umožňuje nahlédnout na dějiny očima samotných Romů. Romové navíc nikdy netvořili jednotnou skupinu. Jejich předkové patřili v Indii k různým kastám a teprve v Evropě se z původního označení „<i>Dom</i>“ vyvinulo jméno „<i>Rom</i>“, které si dali sami sobě. Oproti tomu označení „<i>Cikán</i>“ dala Romům většinová společnost – toto jméno bylo v minulosti používáno i jako příjmení šlechticů a měšťanů, někdy dokonce s uznáním, což dokládá, že vztah k Romům nebyl v historii vždy jen odmítavý. Dodnes v České republice žijí různé skupiny Romů, hovoří o tom například Dita: „<i>Já mám švagra který je olašský, zná ho šoubyznys, je v pohodě, je v naší rodině už dvacet let... jsme byli rádi, když mluvil olašsky, nebo jsme se ho vyptávali na jejich zvyky a tradice.</i>“
Hudba	Hudba a písně provázely Romy v každodenním životě i při rodinných oslavách a sloužily k vyjádření bolesti i radosti. Romští muzikanti přitom hráli odlišný repertoár pro sebe a odlišný na zakázku pro Neromy, a to i bez znalosti not. Romská hudba je velmi rozmanitá – zahrnuje styly jako flamenco, gypsy jazz nebo manele, které se od sebe výrazně liší. Charakterizace Romů jako „přirozených hudebníků“ je ale zároveň stereotypem, který skupinu zjednodušuje – ne všichni Romové hrají na nástroje a někteří poslouchají i neromskou hudbu. David o hudbě mluví následovně: „<i>Rád bych uměl (na hudební nástroj), protože to umím to ocenit. Je to fakt, jako musí prostě to mít člověk v sobě, ale nehraju na žádný hudební nástroj, spíš jsem ten, co poslouchá, a hudba tak asi hip hop a rap.</i>“
Legenda o romském zrcadle	Podle jednoho romského folklórního vyprávění existovalo kdysi zrcadlo, které ukazovalo pravdu. Zrcadlo se rozbilo na tisíce střepů a ty se roznesly po celém světě. Každý člověk od té doby vlastní jen jeden z nich a vidí v něm jen část skutečnosti, zkrácenou svým vlastním úhlem pohledu. Celý obraz lze poskládat jedině tehdy, když si lidé navzájem naslouchají a sdílejí své příběhy.
Mezinárodní den Romů	Mezinárodní den Romů se slaví 8. dubna, v Česku od roku 2001. Historie sahá do roku 1971, kdy na prvním světovém romském kongresu poblíž Londýna vznikla romská vlajka, hymna Gelem, gelem a označení „<i>Rom</i>“. Od roku 1990 je toto datum oficiálně uznáváno po celém světě. Svátek připomíná historii a kulturu Romů a pomáhá bourat předsudky vůči romské komunitě.
Mýty a pohádky Romů	Součástí romské ústní tradice bylo od nepaměti vyprávění příběhů zvaných paramisa (pohádky), které dětem předávaly životní moudrost a etické normy skupiny, přičemž jejich vyprávěním se v komunitě zabýval nadaný vypravěč zvaný paramisaris. Romské pohádky se na rozdíl od jiných národů méně soustředí na hledání pokladů, ale spíše na únik před zlem a přežití díky vlastní chytrosti. Vedle vážných pohádek existovala i žertovná vyprávění (pherasa). Od roku 1990 se romští autoři a odborníci snaží tuto ústní tradici zachovat i formou psané romské literatury, přestože Romové po staletí neměli možnost naučit se psanou podobu vlastního jazyka. Denisa popisuje romípen (romské kulturní dědictví): „<i>Můj tatínek hodně lpěl na tom, abychom tu romskou kulturu a historii znali, abychom to nosili v srdci. Vždy mi říkali, nech si v sobě romípen, což znamená, abych vše tohle nosila s sebou, předávala to dál. Vždy v minulosti Romové měli rádi hudbu, rádi tancovali, rádi se stýkali, popíjeli a podobně. Je to zakořeněné dodnes a nikdy to nevymizí.</i>“
Násilí v online prostoru	Nenávistné projevy vůči Romům v online prostoru jsou v Česku rozšířené a vytvářejí společenské napětí, které bývá předstupněm skutečného násilí. Slovní útoky online přitom posilují negativní stereotypy, vytěsňují Romy na okraj společnosti a zasahují do jejich psychické integrity a důstojnosti. To se ukázalo i po předčasném propuštění pachatelů žhářského útoku ve Vítkově v roce 2023, kdy se na internetu objevila vlna nenávistných komentářů včetně názorů, že útočníci svůj čin „<i>nedokončili</i>“.

Násilí vůči Romům a role veřejných institucí	Od roku 1989 bylo v České republice i v dalších zemích zdokumentováno mnoho případů násilí na Romech, přičemž zprávy organizací jako ERRC ukazují, že souviselo s nedostatečnou reakcí policie, soudů a dalších úřadů. Útoky nebyly vyšetřovány, jejich rasový motiv byl popírán a policisté násilí často přihlíželi nebo se na něm sami podíleli. To dokazuje, že problém násilí vůči Romům nelze oddělit od toho, jak (ne)fungují instituce, které mají občany chránit. Pavel popisuje svůj zážitek s napadením od skinheadů: „V té chvíli jsem měl strach o život a byl jsem tam ještě s tou přítelkyní, takže jsem měl strach i o ni. A měl jsem strach o naše zdraví. Po tom útoku jsem to neřešil. Nešel jsem to nikam nahlásit.“
Oblékání a oděv	Jana: „Tak já si myslím, že doba jde dál, ale prostě já osobně se raději oblékám hodně extravagantně, protože se ráda cítím prostě originální a nemám ráda tu klasiku. Ráda experimentuju, ale samozřejmě teplákovky, jo, to si doma třeba nenechám ujit...“ Romky a Romové se dnes oblékají stejně jako ostatní lidé kolem nás. Nakupují ve stejných obchodech a vybírají si oblečení podle toho, kam právě jdou – do školy, na sport, na oslavu nebo jen tak ven s kamarády.
Pozitivní rasismus/ afirmativní akce	Afirmativní akce je nástroj vzniklý v USA, který se snaží napravit historickou i institucionální diskriminaci tím, že znevýhodněným skupinám – například etnickým menšinám – dává přednostní přístup ke vzdělání a zaměstnání, čímž jim má zajistit rovné příležitosti. Lindina maminka popisuje pracovní kulturu ve firmě, ve které pracuje: „Pokud budeš mít rasistické projevy, tak letíš.“ Ukazuje to, jak konkrétně mohou i velké firmy prosazovat rovné zacházení tím, že diskriminaci jednoduše netolerují.
Radost	Radost je pozitivní emoce, vyjadřuje velké potěšení a štěstí, také je to stav štěstí a blaženosti způsobený tím, že se stalo něco dobrého a uspokojivého. Pocit radosti je sdílený napříč sociálními skupinami a kulturami, nezáleží tak na etnicitě, ale spíše na věku. Rozdíl můžeme vidět v tzv. generačním posunu ve vnímání radosti, kdy rodiče často spojují pocit radosti se svým dítětem a jeho úspěchy a štěstím. Radost nezná hranice etnika nebo barvu pleti – je to pocit, který spojuje nás všechny. Největší radost není v tom, co máš, ale v tom, na kom ti záleží. David říká: „Romové by za své děti umírali, dali by jim život. Děti jsou pro ně to největší štěstí a největší radost v životě.“
Romové na vesnici	Daniela popisuje původ své rodiny: „Tak tatínek pochází z osady na Slovensku, takže ten mluví plynule, maminka nepochází z osady, ale taky u nich od mala mluvili romsky. Táta nás k tomu moc vést nechtěl, chtěl abychom mluvili perfektně česky. Já dokážu mluvit romsky, ale Romové tady mi řeknou, že mluvím jako gádži. Takže rozumím romsky perfektně, mluvit umím, ale celoročně používám češtinu, no.“ Romové žijí na území ČR už staletí. V době osvětlení jim bylo poprvé umožněno usazovat se a romské rodiny začaly za vesnicemi budovat malé osady. Moravští Romové žili usazeně, zejména na jihovýchodě Moravy, ale jejich počet byl ve srovnání se Slovenskem malý. Dnes tvoří Romové přibližně dvě procenta obyvatel České republiky. Na vesnicích jich žije menšina, přesto existují venkovské komunity, zejména v pohraničních oblastech, kam byli přestěhováni za komunismu.
Romové ve městě	Katka říká: „Vždycky jsem chtěla bydlet ve městě, ve středu města, protože jsem se bála bydlet v okrajových částech s tím, že tam nebydlí Romové, a já se víc cítím bezpečně mezi Romy. Ale teďka musím říct, že mám pocit, že se tady víc shlukují lidé, kteří jako páchají trestnou činností. Ať už drogovou, rvačky různé. Je tady hodně jako opilých dětí a podobně... v dnešní době prostě ta policie kompletně tu drogovou scénu a kriminalitu úplně podceňuje a kašle na to, protože to jsou čtvrtě, který prostě nějak nemají budoucnost, a nějak to ovlivňuje aj celé město. Tak si myslím, že naše město má problém, kterej prostě tady bují...“ Romové žijí v českých městech velmi různě. Někteří bydlí v běžných bytech, jiní žijí v takzvaných sociálně vyloučených lokalitách, což jsou čtvrti, kde se kumuluje chudoba, nezaměstnanost a omezený přístup ke vzdělání. Je důležité říct hned na začátku: ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nachází, je Rom.

Strach	Strach je jeden ze základních citů, emocí a prožitků vyvolávaných signály ohrožení, jako je přítomnost nebezpečí nebo obava ze ztráty bezpečí. Strach považujeme za naučenou reakci. Strach je pocit, který cítíme, když čekáme, že se stane něco špatného nebo nepříjemného. Může to být strach z bolesti, nebezpečí nebo třeba ze smrti. Někdy je strach slabší, tomu říkáme obava. Když je strach velmi silný, mluvíme o hrůze. Daniela říká: „Co se bojím, že se stane? Strach mám z toho, že skončím s ničím, že nebudu mít nic a budu nula. Nikdy bych nechtěla být vyloučená jako lidé bez domova.“
Volný čas – zábava	Darina sní o tom, že bude řídit auto: „<i>Další můj sen je řidičák. Sním o tom už od svých třinácti let, miluju prostě auta. Mám svůj idol, též je to holka, která miluje auta, je známá jako influencerka v Rusku. Tyto sny sdílím s mojí nejlepší kamarádkou Květou, máme stejný cíle aj sny.</i>“ Způsobů, jak mladí lidé kolem patnácti let tráví volný čas, je tolik, kolik je samotných lidí. Někteří rádi vyrážejí ven s kamarády, jiní tráví odpoledne doma vařením nebo sledováním filmů, streamů a seriálů. Hodně mladých lidí poslouchá hudbu, točí videa, zkouší make-up, chodí do posilovny nebo se učí cizí jazyk. Každý si vybírá podle sebe.
Vztah mezi generacemi	Eva popisuje svůj vztah ke starší generaci: „<i>No, jakoby třeba babičce dělá radost něco úplně jináčího, třeba já nevím, třeba práce a mamka a ta starší generace, prostě myslí spíš na ty děti, ty jim dělají radost. A zatímco prostě my mladí nemyslíme na ty rodiče a na tu rodinu a prostě jsme zaměřeni na ty svoje věci, co máme.</i>“ Vztah mezi generacemi znamená, jak spolu vycházejí lidé různého věku, například děti, jejich rodiče a prarodiče. Každá generace vyrůstala v jiné době, a proto má jiné zvyky, hodnoty i způsob života, což občas způsobuje nedorozumění, ale také vzájemné obohacování.

Kapitola 3. Marie

Financializace bydlení, finanční gramotnost, kumulace (vrstvení) znevýhodnění, nemovitý trh, othermothering, prostorové nerovnosti, právní normy, sociální třída, sterilizace romských žen, špatné vs. dobré čtvrti, typy bydlení.

Financializace bydlení	Financializace bydlení znamená, že byty a domy dnes slouží čím dál víc jako investice, díky které banky, investoři a finanční firmy vydělávají peníze podobně jako při obchodování s akciemi na burze. To souvisí s menší regulací trhu ze strany státu a propojením s celosvětovým finančním systémem, takže se s bydlením obchoduje spíš jako se zbožím než jako s místem k životu. Důsledkem je růst cen bytů, které jsou pro mnoho lidí nedostupné, a protože ceny bydlení v Česku nejsou nijak omezené, patří dnes Česká republika, a zejména Praha, k místům s nejhůř dostupným bydlením v Evropě. O tom, zda bude mít člověk kde bydlet, tak často nerozhoduje jeho práce nebo výdělek, ale spíš to, do jak bohaté rodiny se narodil. Financializace má ale i nečekaně pozitivní stránku: část bytů skupují zahraniční investoři, a přestože je někteří nechávají prázdné, jiní je pronajímají bez předsudků vůči Romům, které jsou u českých majitelů bytů časté.
Finanční gramotnost	Katka říká: „<i>Kdybych měla peníze, tak bydlím sama. Tyjo, dělám si, co chci, cestuju, kam chci, kupuju si, co chci. Jako to je vždycky limit pro všechny lidi, ty peníze, si myslím.</i>“ Peníze jsou jako herní měna, ale v reálném životě. Kdo ví, jak s nimi zacházet, má velkou výhodu. Finanční gramotnost je schopnost rozumět penězům, plánovat výdaje, spořit a nenechat se nachytat na nevýhodné půjčky nebo podvody. Nestačí jen vydělávat, důležité je vědět, jak s výdělkem naložit.
Kumulace (vrstvení) znevýhodnění	Kumulace znevýhodnění, odborně nazývaná intersekcionalita, je teorie vycházející z výzkumu afroamerických žen v USA. Ukazuje, že když se na problém díváme jen z pohledu rasy nebo jen pohlaví zvlášť, nevidíme celý obrázek, protože chudé ženy z etnických menšin nebojují jen s jedním znevýhodněním, ale s několika najednou (chudobou, péčí o děti bez pomoci, diskriminací při hledání práce či bydlení), která se navzájem prolínají a zhoršují. Tyto ženy navíc bývají pro společnost jakoby neviditelné a když se na ně zapomíná při tvorbě zákonů, má to negativní dopad na jejich životy i na to, jak spravedlivě celá společnost funguje. Kumulace znevýhodnění se přitom netýká jen žen, ale může se vztahovat i na muže.
Nemovitý trh	Hana popisuje, jak hledala bydlení: „ <i>Realiták se hned zeptal, jaký máme původ, jestli jsme Romové, nebo ne. Majitel nás nechtěl. Radši by tam měl zvířata než děti.</i> “ V Česku se Romové často setkávají s diskriminací při hledání bydlení. Majitelé bytů i realitní kanceláře jim mnohdy odmítají pronajmout byt jen kvůli jejich původu, někdy i otevřeně odpoví: „ <i>Romům nepronajímáme.</i> “ Toto je sice proti zákonu, ale potrestat to je těžké a pokuty bývají nízké, takže se toho majitelé nebojí. Protože si Romové nemohou najít běžné bydlení, musí často bydlet v drahých ubytovnách, což někteří lidé zneužívají a vydělávají na jejich těžké situaci – vzniká tak „ <i>obchod s chudobou</i> “.
Othermothering	Othermothering je specifický typ péče, kdy roli matky vedle ní samotné zastává i jiná příbuzná, případně nepříbuzná žena – nejčastěji babička, sestra, teta nebo sestřenice. Tyto ženy, tzv. othermothers, společně vytváří síť, ve které se starají o děti svých příbuzných, ať už jde o krátkodobé hlídání, dlouhodobou péči, nebo i neformální adopci. Roli matky proto často přebírá babička nebo jiná zkušenější žena z rodiny, zejména pokud je matka ještě příliš mladá. Dívky bývají na tuto roli připravovány už od útlého věku, péči o sourozence zažila i Katka: „ <i>Jo, jo, přišla jsem ze školy, uklízet, vyžehlit mámě, pohlídat třeba děti nebo takhle, ona šla někam vyřizovat, já jsem musela třeba i vařit.</i> “
Právní normy	Justýna: „ <i>Aspoň mít ten respekt k těm lidem, viš co. Ano, pokud chceme nějak v té společnosti fungovat, tak musí být nějaké tresty a právní úkony, který ti nedovolí druhé nerespektovat. Protože si budeš muset rozmyslet, že když se budeš takhle chovat, říkat takové věci, tak za to bude nějaký trest nebo nějaký problém. Že ta společnost to musí odsoudit, že to je špatný.</i> “ Právní normy jsou závazná pravidla chování, která vydává stát a která musí dodržovat každý, kdo žije na jeho území. Na rozdíl od nepsaných zvyků nebo morálky mají právní normy jednu klíčovou vlastnost – jejich porušení přináší konkrétní sankci, tedy trest nebo povinnost nahradit škodu.

Prostorové nerovnosti	Daniel hovoří o vyloučené lokalitě ve městě, kde žije: „<i>Zločiny, lichva, nedostatek peněz, nechápu, ale tak jako když jsou tady tito sociálně slabí lidé, tak se v tom motají, že. To je takovej kolotoč, z kterýho je strašně těžký se dostat ven. A myslíš si, že to dělají Romové, nějaký zločiny nebo chodí do vězení. Policie, návykové chování, hazard, alkohol, drogy, cigarety... Jasně, to jsou ty vyloučené lokality a tak. Ti lidé tam, co mají dělat? A myslíš si, že mezi to patříme my? No my ne!</i>“ Každé město je mapa nerovností. Ne všechny čtvrti jsou stejné: někde jsou vilové domy se zahradami a dobrou dopravní dostupností, jinde stojí zchátralé ubytovny na okraji průmyslové zóny, do kterých musí lidé pěšky po rušné silnici. Toto uspořádání není náhoda, říkáme mu prostorová nerovnost a odráží to, jak ve společnosti fungují peníze, moc a sociální třída.
Sociální třída	Daniel hovoří o své budoucnosti následovně: „<i>Bysem si chtěl najít nějakou stálou práci, kde budu mít stálý příjem, a ne tady brigádně, že si chvilku říkám, jo, můžou mě vyhodit. Můžou tam dát někoho jiného. Nebo taky když jsou svátky, tak jsi bez peněz, bez práce. No a určitě nějakou stálou práci kde budu mít určitě jisté peníze. I přes prázdniny, přes volno budeš mít všechno placený a nemusíš někde dělat brigádně bez smlouvy. Samozřejmě, že to je lepší, nastalo, no.</i>“ Sociální třída je skupina lidí, kteří mají podobné ekonomické podmínky, vzdělání, vkus, práci a životní styl. Není to pevný klan, ze kterého se nedá vystoupit, ale hodně ovlivňuje, jaké mise máš v životě k dispozici.
Sterilizace romských žen	Sterilizace znamená operativní zákrok, který dané osobě (muži nebo ženě) znemožní mít následně děti. Může být na něj nahlíženo jako na jeden ze zločinů komunismu, protože cílil na jednu konkrétní skupinu obyvatel. Romské ženy se staly cílem kampaně, iniciované státními úřady v sedmdesátých letech minulého století, v jejímž rámci jim byl různým způsobem vnucován tento operativní zákrok. Zákrok byl běžně prováděn přímo během porodu, kdy žena trpí v bolestech, a často bez vysvětlení – ženy podepisovaly souhlas, aniž věděly, co podepisují. Tato praxe přitom nezmizela s pádem komunismu, ale pokračovala stejným způsobem ještě řadu let, protože neměla oporu pouze v tehdy platných zákonech, ale hluboce zakořeněný rasismus, který ve společnosti přetrvává dodnes. Stát se sice ženám omluvil, skutečné odškodnění ale nepřišlo – aby ho ženy získaly, musí křivdu, která se jim stala, dokazovat samy u soudu.
Špatné vs. dobré čtvrti	Ačkoli nelze města plošně dělit na dobré a špatné čtvrti, existují dva typy oblastí, které bývají uváděny jako příklady obou extrémů. Na jedné straně stojí sociálně vyloučené lokality, kde lidem – často Romům a Romkám – chybí přístup ke zdrojům a příležitostem běžným pro většinovou společnost. Tyto čtvrti mohou být prostorově nebo jen symbolicky odděleny od obce a vyznačují se horšími podmínkami k bydlení. Je však třeba mít na paměti, že ne všichni obyvatelé takových lokalit jsou Romové, a ne všichni sociálně vyloučení Romové v nich žijí. Slova jako „komunita“ nebo „ghetto“ navíc realitu spíš zkreslují a jejich používání situaci obyvatel ještě zhoršuje. Na druhé straně stojí gated communities, tedy uzavřené a hlídané rezidenční areály, které lze označit spíš za bezpečné než automaticky za „dobré“ čtvrti. Lidé v nich hledají pocit bezpečí, soukromí nebo prestiž, avšak tím, že mění dříve veřejné chodníky, cesty a zeleň v soukromý majetek, přispívají k oddělování bohatších obyvatel od zbytku města. Oba typy čtvrtí tak různým způsobem ukazují, jak silně může bydlení prohlubovat sociální rozdíly mezi lidmi.
Typy bydlení	Romové a Romky žijí v různých typech bydlení – od panelových a bytových domů přes domy s pavlačí a rodinné domy až po azylové bydlení a ubytovny. Kvůli časté potřebě stěhování, zejména mezi obyvateli ubytoven, mnozí z nich během života vystřídají hned několik typů bydlení a někteří také zažijí sdílení domácnosti s příbuznými. Důvodem je diskriminační trh s bydlením, nedostatečný bytový fond měst i celková krize bydlení, kvůli které si Romové často nemohou najít vlastní bydlení. Situaci navíc komplikuje nevhodně nastavený systém privatizace, kvůli kterému Romové a Romky málokdy vlastní byt a musí spoléhat na nájemní nebo městské bydlení. Toho je ale nedostatek a jeho získání je obtížné – čekací doba může trvat i deset let, a to bez jistoty, že byt žadatelé vůbec dostanou. Celý systém přidělování je navíc nepřehledný a netransparentní, takže se na tento typ bydlení nedá spolehnout.